

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-34>

УДК 336.6:330

Соціальні складники безпечного функціонування суб'єктів агробізнесу та їх урахування у менеджменті**Антошкін В.К.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і фінансів
Бердянського університету менеджменту і бізнесу

У статті розглядаються соціальні аспекти безпечного функціонування й розвитку аграрних підприємств. Виявлено основні соціальні чинники й складники їх соціально-економічної безпеки. До них належать демографічно-відтворювальні, доходи й заробітна плата, прожитковий мінімум, забезпеченість житлом та ін. Здійснено ретроспективний аналіз та міжнародні порівняння, визначено тенденції й проблеми, які потребують першочергового вирішення. Обґрунтовано пріоритетні заходи на перспективу щодо підвищення рівня та значимості соціальних складників у соціально-економічній безпеці суб'єктів агробізнесу.

Ключові слова: суб'єкти агробізнесу, менеджмент, безпечне функціонування, соціальні складові, трудові ресурси, житло, інфраструктурне забезпечення, проблеми, ризики, пріоритети.

Антошкин В.К. СОЦИАЛЬНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ БЕЗОПАСНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СУБЪЕКТОВ АГРОБИЗНЕСА И ИХ УЧЕТ В МЕНЕДЖМЕНТЕ

В статье рассматриваются социальные аспекты безопасного функционирования и развития аграрных предприятий. Выявлены основные социальные факторы и составляющие их социально-экономической безопасности. К ним отнесены демографически-воспроизводственные, доходы и заработная плата, прожиточный минимум, обеспеченность жильем и др. Проведен ретроспективный анализ и международные сопоставления, определены тенденции и проблемы, требующие первоочередного решения. Обоснованы приоритетные мероприятия на перспективу по повышению уровня и значимости социальных составляющих в социально-экономической безопасности субъектов агробизнеса.

Ключевые слова: субъекты агробизнеса, менеджмент, безопасное функционирование, социальные составляющие, трудовые ресурсы, жилье, инфраструктурное обеспечение, проблемы, риски, приоритеты.

Antoshkin V.K. SOCIAL COMPOSITION OF SAFETY FUNCTIONING OF AGRICULTURAL SUBJECTS AND THEIR IMPLEMENTATION IN MANAGEMENT

The article deals with the social aspects of the safe functioning and development of agrarian enterprises. The basic social factors and components of their socio-economic security are revealed. These include demographic reproduction, income and wages, living wage, housing provision, etc. A retrospective analysis and international comparisons have been carried out, identified trends and issues that require a first-rate solution. Grounded priority measures for the prospect of increasing the level and significance of social components in the socio-economic security of agribusiness subjects.

Keywords: agribusiness subjects, management, safe functioning, social components, labor resources, housing, infrastructure provision, problems, risks, priorities.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Серед соціальних складників соціально-економічної безпеки аграрних підприємств доцільно звернутися до тих, які найвиразніше і наочно характеризують соціальний мікроклімат у колективі, соціальні настрої сільського населення, які пов'язані з рівнем його життя, доходами, життєзабезпеченням, зайнятістю, соціальною справедливістю загалом.

Ідеться про індикатори зайнятості, доходів населення, забезпечення житлом, медичними послугами, установами дошкільної освіти і т.д. Проте їх вивчення відбувається в контексті розвитку зайнятості, соціальної інфраструктури, сільських територій, а також соціально-економічної безпеки агроутворень. Тому така постановка питання має актуальність, теоретичне і практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Натепер науковцями, вітчизняними і міжнародними організаціями проводиться безліч різних досліджень, метою яких є визначення реального рівня бідності населення, його маргіналізації, соціальної напруженості в країнах пострадянського простору, зокрема в Україні. На аналіз та вирішення окресленого кола проблем направлені роботи В. Андрійчука, В. Домницької, М. Ігнатенка, Е. Лібанової, О. Макарової, Л. Мармуль, І. Романюк, Шабатури Т. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Соціально-економічну безпеку аграрних підприємств обмежують оцінкою фінансово-економічного складника і значно менше стосуються власне соціальних складників. Між тим вони значно впливають на безпеку суб'єктів агробізнесу, що потребує ухвалення щоденних управлінських рішень та розроблення відповідних стратегій на перспективу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у виявленні екзогенних чинників та ендогенних складників соціальної підсистеми безпеки суб'єктів агробізнесу, рівнів соціального впливу на життєспроможність функціонування, врахування під час здійснення тактичного й стратегічного менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо звернутися до досліджень вітчизняних і міжнародних організацій, можна навести дані Інституту демографії і соціальних досліджень імені Птухи, ООН про Україну, згідно з якими 28,0% населення живе за межею бідності. Особливо це стосується сільських жителів. Державною службою статистики України ведеться моніторинг низки індикаторів, які прямо або побічно можуть служити показниками рівня доходів населення в регіонах: середньомісячна заробітна плата за методикою МОП, показник рівня реальних доходів у розрахунку на душу населення, частка населення із середньодушовим загальними доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму та ін.

Необхідно зазначити, що значення показників, що вказують на доходи громадян, публікуються в непорівнянних вимірах, що ускладнює безпосереднє порівняння показників доходів і вимагає застосування економетричних методів розрахунків оцінки соціально-економічної безпеки аграрних підприємств [1, с. 56].

Представлення розподілу середньої заробітної плати і реальних доходів громадян по

регіонах прямо вказує на диференціацію як по одному, так і по іншому показнику. Тобто місце проживання є дуже важливим фактором, що впливає на соціальну нерівність в Україні й може бути суттєвим негативним індикатором соціально-економічної безпеки агроутворень. Як відомо, основні масиви сільськогосподарських земель в Україні зосереджено у центральних, південних та північно-східних районах. Західні регіони мають рекреаційний та туристичний спеціалітет, який використовується недостатньо.

Із досліджень очевидно, що реальні доходи сільських жителів є помітно нижчими заробітної плати [2, с. 185]. Отже, наявність у сім'ї дітей та громадян пенсійного віку істотно знижує дохід на душу населення, який у низці регіонів не дуже перевищує розмір установленого в країні прожиткового мінімуму. Необхідно вказати й на обмеженість споживчого кошика, на підставі якого розраховується прожитковий мінімум в Україні, відсутність у ньому багатьох життєво важливих товарів і послуг (споживчий кошик не містить сучасних засобів гігієни й побутової хімії, витрат на лікування та освіту, страхування, розваги й відпочинок, мобільний зв'язок та ін.).

Як показує аналіз, офіційні джерела публікують дані про досить низьку в Україні та її регіонах частку осіб із малими доходами, що не досягають прожиткового мінімуму. Проте, за даними ООН, бідними можна назвати не менше 28,0% українців, інші міжнародні джерела називають набагато більші цифри. Це дозволяє роботодавцям у сфері агробізнесу платити низькі зарплати працівникам, особливо рядовим [3, с. 46]. Фахівці також отримують доходи значно менші, ніж зарубіжні колеги в розвинутих країнах. З одного боку, це збільшує прибутки агроформувань, їх фінансово-економічну стійкість та безпеку, з іншого – призводить до значного майнового розшарування людей, соціальної напруженості та невизначеності й загроз у сфері загальної безпеки.

Бідність (як категорія) тісно пов'язана із забезпеченістю житлом. Експерти зазначають, що характер бідності, властивий українському населенню, суттєво відрізняється від її характеру в більшості розвинених країн. Так, у Європі та США бідними є люди, що живуть на соціальні виплати, зокрема безробітні.

В Україні ж за відносно невисокого рівня зареєстрованого безробіття існує прошарок людей із постійною роботою, але невисокими доходами. При цьому більшість цих людей є

кваліфікованою робочою силою [4, с. 89]. Така ситуація не допускає реальної можливості вирішити житлові проблеми для більшості робочого населення, особливо в молодому віці. Рівень забезпеченості житлом українців надзвичайно низький, якщо порівнювати його зі стандартами розвинених країн. Так, у США на 1 особу припадає близько 70 м², у Німеччині та Нідерландах – понад 40 м², в Австрії та Франції – близько 38 м², Фінляндії – 36 м², Естонії – близько 28 м².

Водночас в Україні рівень забезпеченості житлом значно нижчий. Не можна переоцінити значення цієї проблеми для розвитку суспільства, адже вона призводить до зниження рівня життя, депопуляції населення, міграції, зниження якості й розмірів людського потенціалу, а також до зниження соціально-економічної безпеки агроутворень [5, с. 11]. За розрахунками вітчизняних дослідників, через очевидно недостатні доходи і низьку платоспроможність забезпечити себе житлом самостійно можуть не більше 10,0% населення країни.

Мінімальний рівень забезпечення житловою площею, встановлений ООН, становить 30 м² на людину. Згідно з критеріями Статистичного комітету ЄС, якщо на кімнату припадає більше однієї людини, житло вже входить у розряд перенаселених [6, с. 19]. Однак в Україні є значна кількість громадян, які не мають власного житла, близько 18,5% населення проживають у будинках аварійного та передаварійного стану, а також комунальних квартирах або гуртожитках, в орендованому житлі.

Половина сімей, за розрахунками фахівців, має менше 13,6 м² житлової площі на члена сім'ї, третина сімей – від 7,5 до 13,6 м², кожна десята сім'я – <7,5 м². Більше половини сімей живуть в умовах, коли на одну людину припадає менше однієї кімнати. Крім того, досить низькі обсяги введеного житла не дозволяють країні досягти середньоєвропейських показників у цьому напрямі раніше, ніж через 60,0 років. Відповідно до міжнародних норм, річний обсяг будівництва повинен бути не менше 1 м² на людину [7, с. 129].

В Україні ж на рік на одну людину в більшості регіонів будується 0,1-0,3 м², що значно нижче аналогічних показників інших пострадянських країн. Необхідно відзначити і такий негативний факт, що зростання показника середньої площі житла на одну людину відбувається в основному не за рахунок введення житлового фонду, а за рахунок ско-

рочення кількості населення країни щорічно на 300–400 тис. Винятком із виявлених тенденцій є столиця – м. Київ, де темпи будівництва сучасного та якісного житла вийшли на перше місце в Європі [8, с. 104]. Це є наслідком великого внутрішнього попиту та ринку, що стимулює багатьох сільських жителів, особливо молодь, переїжджати в столицю. Негативним чинником соціально-економічної безпеки аграрних підприємств у плані наявності та відтворення кваліфікованих трудових ресурсів є збереження людності сільських населених пунктів та мережі, сільських територій загалом.

Таким чином, демографічна ситуація в країні, особливо в селі, згортання або недостатнє відтворення соціальної інфраструктури є однією з найнебезпечніших внутрішніх загроз соціально-економічної безпеки аграрних підприємств [9, с. 174]. Необхідно загострити увагу на тому факті, що нерівномірність розвитку територій, зокрема сільських, низькі соціальні стандарти, посилення соціальної нерівності й несправедливості є тим ґрунтом, на якому здатна виникати і розвиватися соціальна напруженість, різні види деструктивних настроїв і навіть сепаратизм, що є прямою загрозою вже національній безпеці [10, с. 52].

Висновки з цього дослідження. Таким чином, не підлягає сумніву те, що в розвитку регіонів України спостерігається суттєва дивергенція, регіональний розвиток відрізняє крайня нерівномірність, що підтверджується зміною рангів практично всіх регіонів по роках у розрізі кожного з індикаторів соціальних складників соціально-економічної безпеки. Саме по собі таке положення вже представляє певну загрозу суверенітету. Крім того, розглянуті індикатори стверджують очевидне: рівень розвитку економіки регіонів, доходи населення, соціальні стандарти знаходяться на межі, за якою можуть розпочатися соціальні потрясіння.

Проведене дослідження окремих ключових соціальних індикаторів підтверджують складність і неоднозначність ситуації в структурі й динаміці соціально-економічної безпеки аграрних підприємств, взаємопроникнення і взаємозалежність багатьох вирішальних факторів. Це дозволяє зробити висновок про необхідність посилення соціальної відповідальності у діяльності агроутворень із метою усунення теперішніх і майбутніх викликів для свого існування й конкурентного функціонування та розвитку на аграрному ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дикань В.Л., Назаренко І.Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки, оцінки ризиків та ймовірності банкрутства підприємств: монографія. Харків: УкрДАЗТ, 2010. 142 с.
2. Гришова І.Ю., Шабатура Т.С. Соціальні інвестиції як інструмент реалізації соціально-орієнтованого бізнесу. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». Вип. 4, 2014. С. 183–187.
3. Березівський П.С., Брик Г.В. Економічна ефективність виробництва продукції в аграрних формуваннях. Львів: Ліга-Прес, 2013. 236 с.
4. Мармуль Л.О., Романюк І.А. Ринок праці та зайнятість населення сільських територій: теорія і практика регулювання: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 266 с.
5. Лібанова Е.М. Соціальні проблеми і соціальні важелі конкурентоспроможності української економіки. Демографія та соціальна економіка. 2008. № 2. С. 5–19.
6. Андрійчук В.Г. Виклики агробізнесу: пошук відповідей. Економіка АПК. 2015. № 5. С. 12–22.
7. Птащенко Л.О., Любимовська Т.М. Вплив державної соціальної політики на соціальну ефективність підприємства. Економіка і регіон. 2011. № 2. С. 127–131
8. Рябчик І.В., Галушко В.В. Нові підходи аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2008. № 1. С. 101–108.
9. Ігнатенко М.М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 470 с.
10. Корчевна Л., Новіков В., Домницька В., Жогло В. Аналіз розвитку систем управління соціально відповідального підприємства та проблеми її впровадження в Україні. Системи управління. 2009. № 3. С. 50–53.

REFERENCES:

1. Dykan' V.L., Nazarenko I.L. (2010) Kompleksna metodyka vyznachennya rivnya ekonomichnoyi bezpeky, otsinky ryzykiv ta ymovirnosti bankrutstva pidpryyemstv [Integrated method for determining the level of economic security, risk assessment and probability of bankruptcy of enterprises]. Kharkiv: UkrDAZT. (in Ukrainian)
2. Hryshova I.YU., Shabatura T.S. (2014) Sotsial'ni investytsiyi yak instrument realizatsiyi sotsial'no-oriyentovanoho biznesu [Social investment as an instrument for implementing a socially-oriented business]. Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriya "Ekonomika i menedzhment", vol. 4, pp.183-187.
3. Berezivs'kyi P.S., Bryk H.V. (2013) Ekonomichna efektyvnist' vyrobnytstva produktsiyi v ahrarnykh formuvannyakh [Economic efficiency of production in agrarian formations]. L'viv : Liha-Pres. (in Ukrainian)
4. Marmul' L.O., Romanyuk I.A. (2015) Rynok pratsi ta zaynyatist' naseleння sil's'kykh terytoriy: teoriya i praktyka rehulyuvannya [Labor market and rural population employment: theory and practice of regulation]. Kherson: Aylant. (in Ukrainian)
5. Libanova E.M. (2008) Sotsial'ni problemy i sotsial'ni vazheli konkurentospromozhnosti ukrayins'koyi ekonomiky [Social problems and social leverage of the competitiveness of the Ukrainian economy]. Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika, vol. 2. pp. 5-19.
6. Andriychuk V. H. (2015) Vykylyky ahrobiznesu: poshuk vidpovidey [Agribusiness Challenges: Finding Answers]. Ekonomika APK, vol. 5. pp. 12-22.
7. Ptashchenko L.O., Lyubymovs'ka T.M. (2011) Vplyv derzhavnoyi sotsial'noyi polityky na sotsial'nu efektyvnist' pidpryyemstva [Influence of the state social policy on the social efficiency of the enterprise]. Ekonomika i rehion, vol. 2. pp. 127-131.
8. Ryabchik I.V., Halushko V.V. (2008) Novi pidkhody analizu efektyvnosti sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [New approaches to analyzing the efficiency of agricultural enterprises]. Ekonomika APK, vol. 1. pp. 101-108.
9. Ihnatenko M.M. (2015) Stratehiyi ta mekhanizmy upravlinnya rozvytkom sotsial'noyi vidpovidal'nosti sub'yektiv hospodaryuvannya ahrarnoyi sfery ekonomiky [Strategies and mechanisms for managing the development of social responsibility of economic entities of the agrarian sector of the economy]. Kherson: Aylant. (in Ukrainian)
10. Korchevna L., Novikov V., Domnyts'ka V., Zhohlo V. (2009) Analiz rozvytku system upravlinnya sotsial'no vidpovidal'noho pidpryyemstva ta problemy yiyi uprovadzhennya v Ukrayini [Analysis of the development of management systems of a socially responsible enterprise and its implementation problems in Ukraine]. Systemy upravlinnya, vol. 3. pp. 50-53.

Social composition of safety functioning of agricultural subjects and their implementation in management

Antoshkin V.K.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Berdyansk University of Management and Business

Among the social components of the socio-economic security of agrarian enterprises, it is advisable to address, first of all, those that most clearly and clearly depict the social microclimate in the team, social attitudes of the rural population that are related to the level of his life, income, life support, employment, social justice in general. These are indicators of employment, income, housing, medical services, institutions of pre-school education, etc. However, their study takes place in the context of employment development, social infrastructure, rural areas and, to a lesser extent, the socio-economic security of agro-formations.

There is no doubt that in the development of regions of Ukraine there is a significant divergence, internal regional development distinguishes extreme unevenness, which is confirmed by the change of ranks of almost all

regions by years in the context of each indicator of social components of socio-economic security. In itself, such a position already presents a certain threat to sovereignty. In addition, the indicators considered confirm the obvious: the level of economic development of regions, population incomes, social standards are at the limit, which may trigger social upheavals.

The study of selected key social indicators confirms the complexity and ambiguity of the situation in the structure and dynamics of the socio-economic security of agrarian enterprises, the interpenetration and interdependence of many decisive factors. This allows us to conclude that there is a need to strengthen social responsibility in the activity of agribusiness in order to eliminate current and future challenges for its existence and competitive functioning and development in the agrarian market.